

Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 Edition

Summary in Polish

Społeczeństwo w skrócie: Wskaźniki społeczne OECD Wydanie 2005

Podsumowanie w języku polskim

Porównania poziomu rozwoju różnych gospodarek często skupiają się głównie na wymiarze ekonomicznym i analizują wskaźniki poziomu produkcji narodowej, na przykład PKB oraz PKB na jednego mieszkańca. Dostępność zasobów gospodarczych niewątpliwie wpływa na poziom życia i zdolność państwa do świadczenia usług publicznych. Istnieje jednak szeroka gama innych wskaźników, których można użyć do zbadania rozwoju społecznego w szerszym znaczeniu oraz w celu zmierzenia postępu, jaki rządy i systemy społeczne poszczególnych krajów poczyniły w poprawianiu poziomu życia jak największej liczby swoich obywateli. *Społeczeństwo w skrócie* to wydawane co dwa lata kompendium wskaźników społecznych OECD, które usiłuje zaspokoić rosnące zapotrzebowanie na dowody ilościowe na to, czy nasze społeczeństwa stają się bardziej, czy mniej nierówne, zdrowe i spójne. Kompendium uaktualnia wskaźniki zawarte w poprzednich wydaniach oraz dodaje nowe, między innymi po raz pierwszy wskaźniki subiektywnego poczucia dobrobytu.

Wskaźniki uwzględnione w raporcie zostały tak dobrane, aby zbadać dwie podstawowe kwestie: jaki postęp poczyniły kraje OECD pod względem rozwoju społecznego oraz do jakiego stopnia był to rezultat świadomych działań rządów lub innych instytucji społecznych. Zbadanie drugiej z tych kwestii stanowi zdecydowanie większe wyzwanie, chociaż oba przedsięwzięcia są utrudnione poprzez ograniczenia w dostępie do odpowiednich danych. Stosunkowo łatwym zadaniem jest zbadanie takich aspektów społecznego rozwoju, które stanowią cel polityki społecznej (na przykład bezrobocie) i analizowanie, jak zmieniały się na przestrzeni czasu. Trudniej jest ocenić, do jakiego stopnia te zmiany są wynikiem polityki rządu. Ponadto, należy wziąć pod uwagę środki, których użyto do osiągnięcia tych celów i zadać pytanie, czy rezultaty

uzasadniają poniesione koszty. Porównania pomiędzy poszczególnymi krajami mogą dostarczyć wiele informacji. Mogą na przykład pokazać, czy kraje, w których wydatki na cele społeczne są stosunkowo wysokie, uzyskują również lepsze wyniki w rozwoju społecznym. Oczywiście nie wyjaśni to, dlaczego jedne kraje uzyskują lepsze wyniki niż inne, nie wskaże również rozwiązania. Może jednak wskazać obszary, w których potrzebne są udoskonalenia.

Aby ułatwić odczytywanie szerokiej gamy dostępnych wskaźników, raport ten grupuje je w pięciu głównych kategoriach. **Pierwsza grupa składa się ze wskaźników dotyczących ogólnego tła, które ukazują całościowy kontekst, w jakim oddziałuje polityka społeczna** (np.: poziom dochodów oraz struktura populacji). Nie stanowią one raczej bezpośrednich celów polityki społecznej, przynajmniej w okresie krótko- i średnioterminowym, ale wpływają na jej skuteczność. Przykładowo, określenie odsetka ludzi starszych w populacji ogółem nie jest bezpośrednim celem polityki, ale wywiera duży wpływ na to, jak ta polityka wpływa na standard życia osób starszych oraz na związane z tym koszty.

Ujęte wskaźniki: dochód narodowy na jednego mieszkańca; stosunek liczby osób w wieku emerytalnym do osób w wieku produkcyjnym; współczynnik dzietności; liczba obcokrajowców i osób obcego pochodzenia; liczba małżeństw i rozwodów.

Pozostałe cztery kategorie to szerokie grupy skupiające wskaźniki wybrane w celu odzwierciedlenia podstawowych celów polityki społecznej: **samowystarczalność, równouprawnienie, zdrowie i spójność społeczna**. Każda z tych kategorii zawiera dwa główne rodzaje wskaźników: te, które śledzą rozwój różnych celów polityki (bezrobocie, poziom ubóstwa, itp.) określone w raporcie jako wskaźniki „statusu społecznego”, oraz te, które ilustrują, co społeczeństwo robi, aby te cele osiągnąć (określone jako wskaźniki „reakcji społecznej”). Te ostatnie obejmują zarówno wskaźniki stanowiska polityki rządowej, jak i działalność sektora prywatnego oraz organizacji pozarządowych (NGO), jak na przykład wskaźniki rozwoju prywatnych ubezpieczeń i działania podejmowane przez jednostki i rodziny w celu zapewnienia opieki ludziom starszym i dzieciom. Porównanie wskaźników reakcji społecznej ze wskaźnikami statusu daje ogólny zarys skuteczności polityki. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że różnice w definicjach oraz dostępie do danych powodują, iż dane liczbowe z poszczególnych krajów nie są do końca porównywalne. Ponadto, istnieje mniej dobrych wskaźników reakcji społecznej niż statusu społecznego. Wskazuje to na potrzebę ulepszenia w zakresie gromadzenia danych opisujących działania publiczne i prywatne, takich jak informacje dotyczące prywatnych wydatków na cele społeczne oraz liczba osób i gospodarstw domowych otrzymujących różnego rodzaju świadczenia socjalne od pracodawców i organizacji pozarządowych.

W wielu przypadkach wskaźniki te odnoszą się do więcej niż jednej kategorii. Na przykład zdolność radzenia sobie bez pomocy socjalnej jest zarówno wskaźnikiem spójności społecznej, samowystarczalności, jak i zdrowia. Podobnie, wysokie spożycie narkotyków może sygnalizować zarówno brak spójności społecznej, jak i słabe warunki zdrowotne. Raport ten nie wylicza wielokrotnie każdego z nich, ale wyszczególnia te, które są charakterystyczne dla poszczególnych kategorii, i odsyła do pozostałych istotnych wskaźników, wymienionych w innym miejscu.

Samowystarczalność: Wszystkie systemy zabezpieczeń społecznych zależą finansowo od składek osób pracujących. Większość z nich wiąże dostępność świadczeń socjalnych z okresem zatrudnienia w przeszłości lub/i odnotowanymi wpłatami z tytułu składek. Poza tym, że praca przynosi korzyści społeczeństwu jako ogółowi, zapewnia również zasoby gospodarcze, tożsamość, społeczne kontakty i status jednostkom oraz ich rodzinom. Oczywiście, bezrobocie ma skutki dokładnie odwrotne. Uczestnictwo kobiet, a zwłaszcza matek, w rynku pracy jest bardzo zróżnicowane w poszczególnych krajach. Odzwierciedla to zarówno różnice społeczne, jak i skuteczność podjętych środków mających na celu pomóc kobietom w pogodzeniu pracy i obowiązków domowych. Ponadto, wiele krajów odnotowuje wysokie bezrobocie długoterminowe, a dużo młodych ludzi napotyka problemy w przejściu ze szkoły do pracy zawodowej. Problemy te dotyczą często robotników niewykwalifikowanych, którzy znacznie częściej doświadczają bezrobocia lub zarabiają mniej od ich lepiej wykształconych kolegów.

Tradycyjna reakcja społeczna na te problemy obejmuje pomoc finansową i działania mające na celu pokonanie przeszkód w zdobyciu zatrudnienia. Do takich działań można zaliczyć na przykład programy szkoleniowe. W razie nieodpowiedniego ich zaprojektowania te dwa zestawy środków mogą mieć działanie przeciwstawne: zbyt hojne zasiłki dla bezrobotnych mogą ograniczyć ekonomiczną motywację do podejmowania pracy, jednak często nie są na tyle hojne, aby ich beneficjenci mogli wydobyć się z ubóstwa. Ponadto, obciążenie podatkowe związane z systemami ochrony społecznej może niekorzystnie wpływać na zapotrzebowanie na siłę roboczą.

Wskaźniki statusu społecznego: zatrudnienie; bezrobocie; gospodarstwa domowe bez osób pracujących; liczba pracujących matek; poziom wykształcenia; wiek emerytalny; brak aktywności młodzieży.

Wskaźniki reakcji społecznej: świadczenia dla bezrobotnych; świadczenia ostatniej szansy.

Równouprawnienie: Równouprawnienie ma wiele wymiarów, obejmuje warunki dostępu do usług społecznych, szanse i wyniki ekonomiczne. Opinie na temat, co dokładnie obejmuje sprawiedliwą dystrybucję dóbr i szans, różnią się znacznie w obrębie krajów i pomiędzy nimi. Dlatego też ciężko jest uzyskać wyczerpujące informacje dotyczące wszystkich aspektów równouprawnienia. Większość wskaźników ujętych w tej kategorii odzwierciedla finansowe nierówności.

Ubóstwo, ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej i innych usług socjalnych oraz wysoki poziom analfabetyzmu i niski poziom wykształcenia są ściśle powiązane ze sobą (oraz z wyżej wymienionymi wskaźnikami zatrudnienia dotyczącymi samowystarczalności). Warunki na rynkach pracy również stanowią powód do niepokoju o określone grupy społeczne, zwłaszcza dzieci bezrobotnych. W dodatku, niektóre grupy osób starszych (zwłaszcza starsze kobiety bez praw do własnej emerytury) są zagrożone ubóstwem w dużo większym stopniu niż inne grupy społeczne.

Systemy ochrony społecznej stanowią główne narzędzie, którym posługują się osoby tworzące strategie polityczne. Wszystkie kraje OECD rozwinęły (lub rozwijają) systemy ochrony społecznej, które zapewniają redystrybucję środków w obrębie społeczeństwa oraz ubezpieczają jednostki na wypadek różnych nieszczęśliwych wypadków. Zazwyczaj

przybiera to formę publicznych wydatków na cele społeczne, ale gospodarstwa domowe mogą również korzystać ze świadczeń socjalnych za pośrednictwem sektora prywatnego lub systemu podatkowego. We wszystkich krajach OECD duża część tych środków jest przeznaczana na zapewnienie dochodów po przejściu na emeryturę. Ta sekcja zawiera więc wskaźniki bieżącego poziomu emerytur i szacunkowe dochody przyszłych emerytów na podstawie istniejących zasad polityki emerytalnej.

Wskaźniki statusu społecznego: ubóstwo; nierówności w dochodach; ubóstwo dzieci, dochody osób starszych.

Wskaźniki reakcji społecznej: publiczne wydatki na cele społeczne; prywatne wydatki na cele społeczne; wydatki na cele społeczne ogółem; wysokość bieżących emerytur; wysokość przyszłych dochodów emerytalnych.

Zdrowie: Istnieje duża zależność pomiędzy warunkami społecznymi a zdrowotnymi. Wzrost standardu życia połączony z lepszym dostępem do opieki zdrowotnej oraz ciągłym postępem w dziedzinie technologii medycznych przyczynił się do znaczącej poprawy warunków zdrowotnych. Wciąż jednak dysproporcje w warunkach zdrowotnych pozostają duże, a kraje biedniejsze cały czas wykazują gorsze notowania w tym zakresie. W obrębie poszczególnych państw w najgorszej sytuacji znajdują się najbardziej pokrzywdzone przez los grupy społeczne: biedni, słabo wykształceni i bezrobotni. W rezultacie sytuacja zdrowotna niektórych grup społecznych może nie ulegać poprawie, mimo że narodowe wskaźniki zdrowotne będą coraz lepsze.

Możliwości zmierzenia reakcji są ograniczone, ale można do nich zaliczyć ogólne wydatki na opiekę zdrowotną i odsetek osób starszych korzystających z długotrwałej opieki w instytucjach lub z pomocy w domu. Również w tym przypadku ciężko jest rozgraniczyć warunki zdrowotne od innych warunków społecznych, jak bezrobocie i nieodpowiednie warunki mieszkaniowe.

Wskaźniki statusu społecznego: średnia długość życia; średnia długość życia z uwzględnieniem warunków zdrowotnych; śmiertelność noworodków.

Wskaźniki reakcji społecznej: ogół wydatków na opiekę zdrowotną; opieka długoterminowa.

Spójność społeczna: Jednoczesne promowanie spójności społecznej oraz zwalczanie zjawiska wykluczenia społecznego są podstawowymi celami polityki społecznej w wielu krajach OECD. Nie istnieją jednak ogólnie przyjęte definicje spójności społecznej ani wykluczenia społecznego, co dodatkowo utrudnia zidentyfikowanie odpowiednich wskaźników. Jedną z metod jest badanie wskaźników, które obrazują stopień, w jakim obywatele uczestniczą w życiu społecznym oraz badanie ich zadowolenia z życia codziennego. Dwa istotne aspekty tej metody to częstotliwość kontaktów z innymi ludźmi oraz członkostwo w grupach i stowarzyszeniach. Dane z badań subiektywnych również są ważnymi „bezpośrednimi” miernikami dobrobytu jednostek i spójności ogółu społeczeństwa. Ten wskaźnik został po raz pierwszy ujęty w tym wydaniu raportu *Spółeczeństwo w skrócie*.

Zarówno ilość samobójstw, jak i spożycie narkotyków oraz ilość zgonów związanych z narkotykami świadczą nie tylko o osobistym załamaniu jednostki, ale o ryzyku społecznego wykluczenia. Podobnie, duża liczba rodzających nastolatek może sprzyjać wykluczeniu społecznemu i niedostatkowi zarówno matek, które często porzucają szkoły bez zdobycia żadnych kwalifikacji i mają problemy z odnalezieniem się na rynku pracy, jak i dla ich dzieci.

Dużo trudniej jest zidentyfikować odpowiednie wskaźniki reakcji. Niewiele działań jest skierowanych specjalnie na złagodzenie lub naprawę konsekwencji wykluczenia społecznego. Z kolei wszystkie polityki, które są istotne dla innych wymiarów polityki społecznej (samowystarczalność, sprawiedliwość i zdrowie), będą wpływały na spójność społeczną.

Wskaźniki statusu społecznego: subiektywne poczucie dobrobytu; izolacja społeczna; przynależność grupowa; liczba porodów wśród nastolatek; spożycie narkotyków i ilość zgonów związanych z narkotykami; liczba samobójstw.

© OECD 2005

Niniejsze podsumowanie nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

Kopiowanie niniejszego podsumowania jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.

Wielojęzyczne podsumowania są tłumaczeniami fragmentów dokumentów OECD, pierwotnie opublikowanych w językach angielskim i francuskim.

**Są one dostępne bezpłatnie w internetowej księgarni OECD:
www.oecd.org/bookshop/**

Dokładniejsze informacje można uzyskać, kontaktując się z Działem Praw Autorskich i Tłumaczeń w Dyrektoracie do Spraw Publicznych i Komunikacji:

rights@oecd.org

Faks: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Zachęcamy do odwiedzania naszej strony internetowej: www.oecd.org/rights/

